

Parjasenmäki.

Sukutapaaminen 27.7.2019

Ritva Lampinen

PARJASENMÄELTÄ ISÄNNÄKSI TURPEELLE

Aleksanteri II oli Venäjän keisari, Puolan tsaari ja Suomen suuriruhtinas, kun David, Taavetti, Fredrikinpoika Parjanen syntyi 5.7.1861 Lemin Pöllölän kylän Parjasenmäellä. Hän oli vuonna 1842 syntyneen kantaisämme Fredrik, Rietu, Paavonpoika Parjasen ja kantaäitimme vuonna 1840 syntyneen Eeva Davidintytär o.s. Kirvesmiehen esikoispoika. Tuohon aikaan seppä ja talonpoika Rietu Parjanen hoiti isänsä Paavo Antinpojan jälkeen isännyyttä tilalla Parjanen n:o 5. Taavetin syntymän aikoihin Lemillä oli noin 3 400 asukasta.

Pentti Kirvesmies Ruomilta muisteli aikanaan kerrotun, kuinka hänen isotätinsä Eeva Parjasen mies Rietu leikillisesti kehuskeli lapsitavoitteestaan: ”Kylhä mäe sinne täytie tusinoa tähtäin.”

Lapsia pidettiinkin aikanaan maalaisyhteisöissä lahjana, tulevana työväkenä ja vanhempien vanhuudenturvana.

Taavetille syntyi yhdeksän sisarusta. Heistä neljä kuoli jo varhaislapsuudessa. Eeva-äiti oli jo 44-vuotias, kun nuorin tyttö, Miina, syntyi.

Lapsikuolleisuus oli hyvin yleistä. Syynä olivat muun muassa puutteelliset asuinolot sekä ajalle ominaiset rokot ja kulkutaudit. Terveystietämys 1800-luvun alkupuolella lepäsi pääosin itseoppineiden kansanparantajien varassa.

Suuret nälkävuodet, lavantautiepidemiat ja luonnonvoimat koettelivat. Talvi 1867 oli ankara koko maassa. Pitkän talven rajuudesta kertoo esimerkiksi se, että kolmas päivä kesäkuuta päästiin Lemiltä vielä hevosella Saimaan yli Lappeenrantaan.

”Pitäjässämme ovat sudet olleet erinomaisessa raivossa tänä kesänä. Ovat kaataneet hevosia, lehmiä ja lampaita”, kirjoitti 18.8.1866 artikkelissaan Tähti-lehti.

Parjasenmäellä kivisten peltojen keskellä jakamattoman tilan runsaslapsisissa perheissä leipä oli tiukassa. Viljelyksen ja karjanhoidon ohella sepänpaja Pajapellon laidassa oli tuonut kaivattua lisää perheiden toimeentuloon jo useamman sukupolven ajan. Lemin historiassa mainitaan Taavetin isän Rietun isoisän, vuonna 1783 syntyneen Antti Eliaanpoika Hiivan toimineen jo Parjasella seppänä.

Taavetin koulunkäynti rajoittui ajan tavan mukaan kiertokouluun. Rippikoulun hän suoritti kirkkoherra Salomon Majanderin ja lukkari Anders Laurenin valvovien silmien alla viidentoista ikäisenä. Lauren toimi lukkarina 50 vuoden ajan. Hänen aikanaan tuli neliäänisestä virrenveisuusta Lemillä kansanliike.

Tultuaan miehen ikään Taavetti kävi muiden Pöllölänkylän miesten kanssa myös Venäjällä leveämpää leipää hankkimassa. Venäjällä työskentely koitui myös kotitalon eduksi, kun siltä ajalta ei peritty poissa olevan henkilön osalta henkirahaa.

Taavetista vävy Turpeelle

Aittarivi Parjasenmäellä 2017.

Parjasenmäeltä – Taavetin lapsuusajalta säilyneen vanhan aittarivin nurkalta peltojen yli on suora näkyvyys naapurikylään Kaamaniemen Turpeenmaalle ja Turpeen talolle. Varmaan naimaiässä ollut Taavetti oli pitemmän aikaa katsellut kaihoisasti kotimäeltään kohti Turpeen taloa, missä vuonna 1796 syntyneen Mooses Matinpoika Karhun ja Anna Antintyttären jälkeläiset perheineen viljelivät jakamatonta tilaa. Taavetin erityinen kiinnostuksen kohde lienee ollut Karhun nuori, komia Ristiina ja harras toive päästä kolkuttelemaan hänen aittansa ovelle.

Karhun nuori Ristiina.

Aikanaan aitan ovikin aukeni Taavetille, todistaa Parjasen albumista löytynyt Lappeenrannan Valokuvaamossa otettu kuva, joka on myöhemmin Ristiinan ja Taavetin kihlakuvaksi tunnistettu.

Taavetin ja Ristiinan kihlajaiskuva.

Kihlat ostettiin Lappeenrannasta. Reilun 50 kilometrin matka taitettiin luonnollisesti hevoskyydillä. Lienee Taavetti sieltä Venäjän työkeikoilta säästännyt Ristiinan huomenlahjaankin.

Lemin Kirkkoherranviraston virkatodistuksesta selvisi, että kihlapari oli kuulutettu 22.4.1893. Toukokuun 5. päivänä Lemin kirkkoherra Jacop Wilhelm Bärlund vihki 23-vuotiaan Ristiina Aatamintytär Karhun ja 31-vuotiaan Taavetti Fredrikinpoika Parjasen.

Taavetti asettui vävyksi Turpeen taloon, muna-miniäksi kuten Lemillä asia ilmaistaan, ja ryhtyi viljelemään Turpeenmaan tilan viljavia peltoja. Jakamattomassa talossa oli ennestään 17 perheenjäsentä.

Vasemmalta Taavetti Parjasen anoppi Beata Karhu o.s. Pöllönen sekä hänen kolme tytärtään: Valpuri Karhu, Eeva Maria Olkku ja Anna-Liisa Karhu vuonna 1893.

Kahdeksisen vuotta elettiin suurperheen yhteistaloudessa kunnes vuonna 1901 suoritettiin virallinen jako. Taavetin vaimon Ristiinan vanhemmilla Aatami ja Beata Karhulla oli neljä tytärtä, mutta tyttärillä ei siihen aikaan ollut perintöoikeutta. Aatami kuoli 1876. Ristiinan ainoa veli ja perillinen, isänsä kaima Aatami oli kuollut jo kaksivuotiaana. Siksi vävy Taavetti Parjanen peri osan, 42,11 hehtaaria, Turpeenmaan tilasta. Toisesta puolikkaasta muodostettiin 39,79 hehtaarin Riihelä-niminen tila, jonka peri Mooses Matinpoika Karhun toiseksi vanhin poika Antti Karhu.

Jako oli vähän erikoinen, jopa tuon ajan mukaan. Yhteisessä käytössä olleessa hirsisessä asuinrakennuksessa oli kaksi kamaria ja iso tupa. Koko rakennus puolitettiin. Turpeelle jäivät kamarit ja sinne rakennettiin uusi tupa. Riihelän tilalle siirretyn tuvan yhteyteen rakennettiin vastaavasti kaksi kamaria.

Toistensa kaltaiset talot sijaitsivat pellon laitamilla vain noin sadan metrin päässä toisistaan. Talojen asukkaiden kanssakäyminen oli vilkasta, olivathan he lähisukulaisia. Ristiinan isällä Aatamalla ja tämän veljellä Antilla oli vaimoinaan Pöllösen sisarukset Beata ja Eeva viereisestä Pöllölän kylästä.

Ehkä tästä sukulaisuudesta johtuen talojen väki omaksui omaperäisen tavan puhua lähinaapuristaan ”Toisiina”, puolin ja toisin. Vielä kolme sukupolvea myöhemmin Riihelän talon isäntä Veijo Karhu kutsui Turpeen talon isäntää Heikki Parjasta toisiin Heikiksi ja vastaavasti Turpeen isäntä Heikki Parjanen Veijo Karhua toisiin Veijoksi.

Oma tila

Taavetti ja Ristiina Parjasen perheeseen Turpeen tilalle jäivät heidän lapsensa Hilda Maria, syntynyt 1894, Toivo Taavetti 1896 ja Eino 1899 sekä Ristiinan äiti Beata Karhu, hänen tyttärensä Anna-Liisa Karhu ja Ristiinan isän Aatamin sisar Eeva Karhu.

Turpeen talo 1930-luvulla.

Jaon jälkeen Taavetille ja Ristiinalle syntyi vielä viisi lasta: 1903 Eino, joka sai kuukautta ennen syntymäänsä kuolleen pikkuveljensä Einon nimen, 1906 Väinö ja 1909 Alma sekä vuonna 1911 Lempi, joka kuoli vajaan kuukauden ikäisenä. Hänet on perimätiedon mukaan haudattu joulukuussa 1911 kuolleen isoäitinsä Eeva Parjasen kanssa samaan hautaan. Perheen nuorin, Hannes Olavi syntyi 1914.

Eipä isoisästäni Taavetista ole perimätietoja jäänyt. Historian lehdiltä löytyy joitakin tietoja. Sanomalehti Viipuri julkaisi 4.10.1908 ilmoituksen Lemminkäisen Taksoituslautakuntaan valituista jäsenistä, joiden joukossa oli Taavetti Parjanen Kaamaniemeltä.

Aikanaan tulipalot olivat valitettavan yleisiä. Siksi jokaiseen kylään oli nimitetty paloapu kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tämä lienee koskenut kyseisen talon hevosta, ajomiestä ja sammutuksissa tarvittavaa palokalustoa. Vuonna 1910 alkoi Taavetin viimeinen ”palovahtivuoro”.

Taavetin ja Ristiinan lapset Hannesta lukuun ottamatta saivat kiertokoulun antaman opetuksen. Oppiaineina kristillinen oppi katekismuksen mukaan, raamatunoppi, sisäluku, kirjoitus, laskento ja laulu. Koulupäivä alkoi kello 9 ja päättyi kello 14. Opetusta annettiin vain kuusi viikkoa yhdessä talossa. Tästä juontaa nimi kiertokoulu. Uudessa paikassa aloittivat uudet oppilaat. Pöllölän koulu aloitti toimintansa vasta vuonna 1927, joten vain Hannes kävi kansakoulun.

Suomen itsenäistymisvuodesta 1917 tuli Turpeelle surun vuosi. Helmikuussa kuoli Ristiinan äiti ja lasten isoäiti Beata Karhu ja viides kesäkuuta Ristiinan puoliso ja lasten isä Taavetti Parjanen 56-vuotiaana. Ei suotu Taavetille mahdollisuutta päästä viljelemään vapaan Suomen peltoja. Mamma kertoi isoisäni kuolleen ”mahapuruun ja turvotukseen”. Mikä mahtaisi olla nykyinen diagnoosi?

Davidin lasten elämänvaiheista

Äitinsä Ristiinan rinnalla 21-vuotias Toivo joutui kantamaan raskaan vastuun isänsä kuoleman jälkeen Turpeen tilan tulevana isäntänä.

Toivo Parjanen vuonna 1920.

Varsinaista miespuolista työväkeä ei talossa nuoren Toivon lisäksi ollut, joten Eino ja Väinö joutuivat tarttumaan miesten töihin hyvin nuorina. Naisväkeä oli Ristiinan apuna tytär Hilda ja sisar Anna-Liisa. Olen kuullut, että 8-vuotias äitini Alma sai ottaa vastuulleen 3-vuotiaan Hanneksen perään katsomisen.

Helppoa ei ollut Ristiinallakaan miehensä kuoltua. Tarina kertoo kuinka hän kävi aamuyön tunteina läheisessä Naarlahdessa verkkoja kokemassa ja aamun sarastaessa muun perheen vielä nukkuessa kiiruhti kalakontteineen pellon vierustan polkua kotia kohti ehtiäkseen ajoissa aamulypsylle.

Vanhin tytär Hilda oli kertonut tyttärelleen Aino Metsille, kuinka heillä oli välillä jopa puutetta jokapäiväisestä leivästä. Väinö Parjanen kertoo muistelmissaan, ettei päässyt setänsä Aatami Parjasen ja Ingridin häihin, kun ei ollut kenkiä. Isä Taavetti oli sairastellut pitemmän aikaa ja talon työt lepäsivät osittain keskenkasvuisten poikien ja naisväen hartioilla.

Miehensä kuoleman jälkeen Ristiinalla oli sisarensa Anna-Liisa korvaamattomana fyysisenä ja henkisenä apuna. Tämä oli mennyt vuonna 1914 naimisiin savitaipalealaisen 80-vuotiaan Tuomas Koskisen kanssa. Tuomakselle avioliitto oli jo kolmas, mutta 46-vuotiaalle Anna-Liisalle ensimmäinen. Avioliitto päättyi kuitenkin kahden kuukauden kuluttua miehen kuolemaan. Leski palasi lapsuuskotiinsa Turpeelle asuen siellä lopun ikänsä.

Turpeen naapuri Maila Kiiski kertoi lapsuusmuistonsa Anna-Liisasta. Maila oli sisariensa kanssa keräämässä puolukoita Kiiskin ja Turpeen raja-aidan vierestä, kun Anna-Liisa huusi Turpeen pihalta: ”Mänkeä pois. Ne on säestetty Vilmalle”. Tämä kertonee vahvaa sitoutumista entiseen synnyinkotiinsa ja sisarensa perheeseen.

Vuosien kuluessa ja lasten varttuessa tilan työvoimapulakin alkoi helpottua. Toivo viljeli ahkerana isäntänä vielä kotona asuvien sisarustensa avulla Turpeen peltoja ja huolehti tilan töistä.

Toivo, Eino, Alma ja Aini Parjanen Syvänmaalla 1931 tai 1932.

Lienee setänsä Aatun ”bisnis-geenejä” eksynyt Toivollekin – niin hyvin hän oli osannut järjestää tuotteiden markkinoinnin, esimerkiksi lehti-ilmoituksella ”Myynnissä hyvälaatuisia kauraa”. Syksyisin perunan – lemiläisittäin potoatin – noston jälkeen hänellä oli jo valmiit tinkipaikat, joihin perunasadon saattoi toimittaa: niin Lappeenrannan rouville kuin Lauritsalan ja Hakalin ympäristön työmiesten eukoillekin.

Toinen oikealta nuori Turpeen isäntä Toivo Parjanen vuonna 1921.

”Lemin punaisilla” perunoilla lienee lahjottu Kaukas-yhtiön työnjohtaja Silvast niin, että hevoselle järjestyi aina tarvittaessa yöksi paikka yhtiön suuren hevostallin pilttuusta.

Potoatkauppias itse yöpyi sisarensa Alman tykönä Lauritsalan sahan alueella.

Alma Parjanen 1930-luvun alkupuolella.

Myös Viipurin Punaisenlähteen torin vilkkaat syysmarkkinat ehtivät ennen sotia tulla tutuiksi.

Parjasen veljeksistä Väinö hakeutui jo hyvin nuorena ansioon kodin ulkopuolelle.

Väinö Parjanen raitapaidassaan Höyryproomu Joukolla.

Hänen ensimmäinen työpaikkansa oli 16-vuotiaana kansipoikana A. Ahlström Oy:n höyryproumu Joukolla, joka kuljetti puutavaraa Saimaan sahoilta kanavaa pitkin Uuraaseen.

Vanhin Parjasen lapsista Hilda Maria avioitui 6.4.1920 ruokolahtelaisen talonpojan Emil Matinpoika Inkisen kanssa.

Hilda Maria Parjanen vuonna 1915.

Perheeseen syntyi viisi lasta, joista kaksi kuoli lapsena, vuonna 1922 syntynyt Kauko Mikael alle 10-vuotiaana ja 1924 syntynyt Hilikka Annikki vähän yli 10-vuotiaana. Mieheensä Emilin kuoltua Hilda meni myöhemmin uudelleen naimisiin metsätyönjohtaja Väinö Halmeen kanssa. He hankkivat omakotitalon Ruokolahden Virtutjoelta, jossa asuivat kuolemaansa asti.

Eino Parjanen 1920-luvulla.

Eino Parjanen työskenteli vuosina 1929–1940 Kaukas Oy:n palveluksessa, osan vuodesta Kaukaan rullatehtaalla ja uittokaudet laivamiehenä Kaukaan hinaajissa. Hän meni 1936 naimisiin luumäkeläisen Olga Aatuntytär Mentulan kanssa. He asuivat ensin Turpeella Einon kotona, mutta muuttivat myöhemmin Kaukaalle, työsuhdeasuntoon. Heille syntyi neljä lasta. Vanhin, vuonna 1937 syntynyt Pentti kuoli vuoden ja neljän kuukauden ikäisenä leukemiaan.

Olga ja Eino Parjanen hyvästelemässä vuonna 1938 Penttiä.

Toivo Taavetti Parjanen avioitui Aini Eliaantytär Pöllösen kanssa 10.6.1923. Aini oli viereisen Pöllölänkylän tyttö. Eihän se kiireinen isäntämies joutanut pitempään matkaan riiuulle lähtemään ja tuskin viehättävämpää tyttöä olisi löytynytkään. Heille syntyi kuusi lasta, joista kolme kuoli jo vauvaikäisenä.

Alma Parjanen vihittiin Arvi Eliaksenpoika Torven kanssa ja Väinö Parjanen Vieno Daavidintytär Okon kanssa 23.1.1938. Heidät vihki Lemminkäinen Antti Karttunen.

Vasemmalta Arvi ja Alma Torvi ja Vieno ja Väinö Parjanen 21.1.1938.

Yhteiset häät tanssittiin Lemmin nuorisoseurantalossa Tapiolassa.

Alma ja Arvi muuttivat Lauritsalaan, missä Arvillä oli jo työpaikka Kaukas Oy:n sahalla. Heille syntyi kolme lasta.

Väinö ja Vieno asuivat aluksi vuokra-asunnossa Lemmin kirkolla ja siirtyivät myöhemmin viljelemään Sydänmaan tilaa. Heille syntyi kaksi lasta.

Hannes Olavi Parjanen, nuorin Taavetin ja Ristiinan pesueesta, asui kotonaan ja osallistui tilan töihin. Hän kävi myös ansiotyössä rakennuksilla. Hän hallitsi veljensä Väinön tavoin muurarin taidot.

Hannes Parjanen.

Pitkällä, komealla ja seurallisella nuorukaisella näytti olevan myös silmää naiskauneudelle, kertovat hänen albuminsa valokuvat. Sota katkaisi kuitenkin nuoren Hanneksen unelmat.

Parjasen veljekset sodissa ja kotirintamalla

Väinö, Eino ja Hannes kutsuttiin rintamapalvelukseen. Toivo, vanhin veljeksistä, jäi hoitamaan kotitilaa. Hän oli talvisodan syttyessä vuonna 1939 jo 43-vuotias. Toivo toimi jatkosodan aikana niin sanottuna sota-ajan kyläpäällikkönä, jonka tehtävänä oli muun muassa valvoa evakkojen ja heidän karjansa sijoittumista lemiläisiin taloihin. Kaikki ei mennyt aina suunnitelmien mukaan. Toivon miniä Seija Parjanen oli kuullut edesmenneen miehensä Paulin kertomana, kuinka Lamposen isäntä ei laskenut evakkojen lehmä laitumelle, joten tehtävänsä valtuuttamana Toivo meni ja avasi veräjän ja päästi lehmät laitumelle.

Talvisodassa 4. Jalkaväkirykmentin 3. konekiväärikomppaniassa palvelleen Turpeen nuorimman pojan Hannes Parjasen elämä päättyi 21.2.1940 Muolaan Sikniemessä. Vastaiskussa hän sai kranaatin osuman ja kaatui oman konekiväärinsä päälle.

Kirjassa ”Lemiläiset rintamalla” Toivo Suonio kertoo Hanneksen viimeisestä Sikniemen taistelusta, jossa kuoli samasta komppaniasta viisi lemiläistä poikaa: joukkueenjohtaja, kaksi alikersanttia, joista toinen Hannes, ja kaksi sotamiestä.

Hannes Parjanen matkalla sodasta kotiin.

Kun Hanneksen arkku tuotiin Lemmin kellotapuliin, siinä oli huomautus ”ei saa avata”, mutta Toivo-veli ei halunnut epävarmuuden jäävän mieltään painamaan ja aukaisi arkun. Hannes velihän siinä lepäsi vahvasti kääreliinoihin kiedottuna. En muista, mutta olen sen kyllä kuullut, minkä perusteella hän tunnisti veljensä.

Saman 4. Jalkaväkirykmentin joukoissa palveli talvisodassa myös toinen Turpeen pojista, kaartilainen Eino Parjanen, joka sai ansioistaan puolustusvoimien ylipäällikkö, marsalkka Mannerheimin myöntämä muistomitalin. Sitä ei Einolle ehditty luovuttaa.

Jatkosodassa 29.8.1941 Valkjärven Pasurinkankaalla 2. Jalkaväkirykmentin 5. komppaniassa palvelut Eino haavoittui. Einon tytär Laura Paukkunen kertoi: Aseveli Einari Toikka Luumäen Toikkalasta kantoi haavoittuneen Einon olkapäällään joukkosidontapaikalle Pasuriin. Einoa ei kuitenkaan saatu pelastettua. Laura on ollut kovin pahoillaan, ettei hän tiennyt ennen Eino Toikan kuolemaa hänen osuudestaan isänsä auttamisessa, jotta olisi voinut käydä henkilökohtaisesti kiittämässä.

Toivo oli tietoinen, että Lappeenrannan sankarihautausmaalla oli määrä pitää tilaisuus, jossa sankarivainajia siunattaisiin viimeiselle matkalle. Hän pelkäsi, että Eino viedään haudattavaksi Lappeenrantaan, koska tämä oli sotaan lähtiessään jo kirjoilla Lappeella. Hänen ehtiessään paikalle Eino veljeä oltiinkin jo peittämässä hautaan. Toivo vaati hautauksen keskeyttämistä ja Einon siirtämistä Lemmille kotipitäjänsä sankarihautaan, mutta peittäjät jatkoivat työtään sanoen ”teemme mitä meille on määrätty”. Toivo onnistui kuitenkin saamaan yhteyden ylempiin päättäjiin ja Eino pääsi kotipitäjänsä multiin Lemmin sankarihautaan.

Eino Parjasen viimeinen matka elokuussa 1941.

Lemin sankarihautausmaassa lepää 134 isänmaalleen henkensä antanutta Lemiläistä sankarivainajaa. Ristiina-äiti kesti, kun oli kestettävä, poikansa menetykset turvaten lujaan uskoonsa.

Ristiina Parjanen.

Puolustusvoimien ylipäällikön marsalkka Mannerheimin myöntämä Sururisti rinnassaan seisoo urhoollinen äiti poikiensa sankarihaudoilla.

Toivon raskas velvollisuus oli viedä suruviesti Einon puolisolalle Olgalle, joka oli kahden tyttärensä, Lauran ja Annelin kanssa evakossa Luumäellä entisessä kodissaan. Toivon veljen vaimo Vieno Parjanen kertoi, kuinka Toivo haki hänet Sydänmaan

kodistaan tuekseen. Yhdessä Toivo ja Vieno, pikku Juhani äitinsä pyörän lastenistuimessa mukana, menivät kertomaan surusanomaa Olgalle, joka oli viimeisillään raskaana. Nuorin tytär Kaija syntyi kaksi päivää isänsä kuoleman jälkeen.

Hannes ja Eino eivät palanneet sodista, mutta Turpeen hevonen Poku palasi. Jatkosodan jälkeen tuli ilmoitus, että hevosia on taas palautettu rintamalta Lemin kirkolle kokoamiskeskukseen. Toivo meni katsomaan ja Pokuhan sieltä löytyi. Kotimatalla saavuttaessa kujan päähän, mistä tuttu kotitalo näkyi, hevonen otti kovan ravin eikä pysähtynyt ennen kuin oli kotona tutulla karjapihalla.

Parjasen veljeksistä Väinö palveli talvisodassa Jalkaväkirykmentti 4:ssä ratsulähetinä. Jatkosodan kynnyksellä hän oli panssaritorjuntakurssilla ja jatkosodassa hyökkäyssodan aikana panssarintorjuntatykin ampujana Jalkaväkirykmentti 1:ssä. Väinö jatkoi sodan jälkeen muurarin ammattiaan ja maanviljelyä Sydänmaan tilallaan.

Turpeen Ristiina – vaimo, äiti ja Mamma

Mamma oli hyvin pidetty sukumme keskuudessa. Hänen mielipiteitään ja elämänohjeitaan arvostettiin. ”Ole miehelleis alamaine” oli ohje minulle nuorena morsiamena joulukuussa 1955. Tämän sulhaseni Pentti painoi lähtemättömästi mieleensä.

Luoja oli suonut Mammalle hyvän terveyden. Vielä yli 80-vuotiaana hän leikkasi heinäkorjuun aikana sirpillä ojanpientareita haluten omalla panoksellaan olla mukana talon töissä. En muista hänen varsinaisesti sairastelleen. Viimeiset toistakymmentä vuotta silmää vaivannut kaihi hoitui päivittäisillä silmätipoilla. Mamman voimien alkaessa heikentyä miniä Aini Parjanen hoiti häntä pyyteettömästi viimeiseen asti.

Ristiina-Mamma saikin nukkua iki-uneen turvallisesti omassa sängyssään lapsuuskodissaan Turpeen tuvassa 93-vuotiaana, 46-vuotta miehensä Taavetin jälkeen. Taavetin ja Ristiinan viimeinen leposija on heidän synnyinpitäjänsä Lemin kirkkomaalla. Siellä saman kummun alla lepää heidän pojanpoikansa Pauli Parjanen.

Turpeen tilan viidennen sukupolven isäntänä toimineen Toivon pojan Heikin aikana vuonna 1970 purettiin vanha vetoiseksi käynyt hirsinen asuinrakennus ja tilalle rakennettiin nykyajan mukavuuksin varustettu omakotitalo. Ajan kuluessa iän ja sairauksien myötä alkoi lypsytilan pitäminen käydä raskaaksi Heikille ja hänen Vilma-sisarelleen, joten Heikki myi tilan vuonna 1995 Pentti ja Auli Kuntulle. Uusi koti hankittiin Lemin kirkolta palvelujen ääreltä.

Ylpeänä entisistä ajoista kertoo vielä olemassaolollaan Parjasen riuskojen veljesten 30-luvulla kotitalalleen muuraama navettarakennus.